

Brugen af sønderjysk blandt indskolingselever

LIV RICHELSEN JUHL

SØNDERBORG STATSSKOLE

HUM

PROJEKT FORSKERSPIRER 2019

Indholdsfortegnelse

Indledning	2
Problemformulering	2
<i>Afgrænsning</i>	2
<i>Formål og bidrag</i>	2
Sociolingvistik	3
<i>Bølgemodellen</i>	3
Valg af empiri	4
Valg af metode	4
Projektets udførelse	4
<i>Budget</i>	6
Konklusion/Perspektivering	7
Tak til	7
Litteraturliste	8
Bilag	9

Indledning

På trods af, at Danmark er et lille land, så varierer sproget meget afhængigt af, hvor du befinder dig. Grammatik, ordforråd og udtale kan gøre det svært for ligesindede mennesker at forstå hinandens tale, så måske tror københavnere, at sønderjyden vil ud og bade, når han egentligt bare sagde: "Æ we gjenn ha en baje" (Oversat: Jeg vil gerne have en øl).

Vi er i dag kommet til et sted med dialekter, hvor folk ikke altid forstår de lokale dialekter fra deres egen hjemstavn. Færre og færre unge forstår de lokale dialekter, og endnu færre bruger dem til daglig (Larsen, 2019). Og på trods af, at sønderjysk er den dialekt, som er bedst bevaret hos de unge, så forsvinder dele af dialekten stadig i den yngre generation (Larsen, 2019). En stor del af den danske kultur går tabt med dialekterne, og dette fik mig til at undre mig over, om det er muligt at redde de danske dialekter gennem prægning.

Problemformulering

Med den forforståelse, at det ønskes at bevare den sønderjyske dialekt, og med den viden som allerede findes inden for dansk dialektforskning, lyder min problemformulering som følger:

Ud fra de allerede kortlagte faktorer, som er medbestemmende for individers brug af dialekt, er det så muligt at præge indskolingselever til at bruge sønderjysk mere i skolemiljøet?

Afgrænsning

Der vil kun blive fokuseret på den sønderjyske dialekt. Dette gøres pga. mit personlige forhold til dialekten som sønderjyde, og den tidligere forskning som har vist, at sønderjysk er den bedst overlevende dialekt blandt danske unge (Larsen, 2019).

Aldersgruppen "Unge", som beskrives i indledningen, spænder meget bredt. I problemformuleringen præciseres dette til "indskolingselever". Dette gøres på baggrund af, at der ikke findes noget forskning i præcist, hvornår den største ændring i unges brug af dialekt finder sted. Dog vides det, at de største ændringer i brug af dialekt generelt sker, når der sker et stort skift i et individs liv; ofte geografiske ændringer, såsom at flytte til en større/anden by, eller i dette tilfælde: begynde på en ny skole andetsteds end ens børnehave (Monka, 2013).

Formål og bidrag

Projektet vil kunne bidrage med forskning til et område, hvor der pt. ikke findes viden i den danske dialektforskning. Dialektforskning har allerede peget på, hvilke faktorer, der spiller ind

i individers dialektbrug, men det er stadig ikke undersøgt, hvorvidt man kan bruge disse faktorer til at præge individers dialektbrug. Hvis jeg får midlerne til at udføre min tænkte forskning, ville den indsamlede viden kunne være med til at give et indblik i, hvordan man skal håndtere uddøende dialekter, eller sige noget om, hvorvidt det overhovedet er muligt at redde de danske dialekter – her med fokus på sønderjysk.

Sociolingvistik

Der vil i projektet blive brugt en sociolingvistisk metode for at forstå og prøve på at præge forandringer i dialektbrug med hensyn til de sociale og samfundsmæssige forhold. Sociolingvistik arbejder typisk ud fra en empirisk basis og bygger på iagttagelser/observationer fra den virkelige verden (Monka, 2018). Frem for udelukkende at undersøge hvad mennesker siger, eller hvorfor de siger det, beskæftiger den sociolingvistiske metode sig også med det bagvedliggende for menneskers ord. William Labovs speciale fra 1963 var med til at påvise sammenhænge mellem individers sproglige variation og deres sociolingvistiske baggrundsvariable så som: køn, alder, etnicitet, socialklassesforhold (Monka, 2018). Labovs speciale var endvidere med til at grundlægge hele tanken om sociolingvistik, og Labov regnes derfor som sociolingvistikens fader (Monka, 2018). Senere hen er geografi (bl.a. afstand til større byer) og befolkningstæthed dog også blevet vigtige, sociolingvistiske variabler, som kan være med til at bestemme menneskers dialektbrug (Monka, 2014).

Bølgemodellen

I slutningen af 1800-tallet udarbejdede Johannes Schmidt den såkaldte bølgemodell. Denne model illustrerer sprogs udvikling som ringe i vandet (Se bilag 1). Når disse ringe skærer over hinanden, danner de et mønster, hvor de forskellige udspring for ringene (sprogene) begynder at påvirke hinanden (Nordisk Ministerråd, 2014). Denne model kan i denne opgave bruges til at forklare, at hvis ét individ i prægningssgruppen bruger ét bestemt træk af sønderjysk, så vil dette træk, ifølge modellen, optages af de andre individer, og dermed vil dialektbrugen i gruppen stige, da de forskellige individer vil bruge forskellige dialekttræk. Modellen beskriver også, at jo kortere afstand, både fysisk og mentalt, der er mellem individerne, jo større vil prægningssmuligheden også være (Nordisk Ministerråd, 2014). Af denne grund er modellen også i overensstemmelse med problemformuleringen, da indskolingselever fra samme klasse er tæt på hinanden både fysisk og mentalt.

Valg af empiri

Projektet vil have fokus på to grupper. Den ene gruppe vil være en kontrolgruppe, og den anden gruppe vil være prægningssgruppen. Disse to grupper vil være to indskolingsklasser. Kontrolgruppen er til for at kunne følge den naturlige udvikling i indskolingselevers dialektbrug. De to klasser skal være fra forskellige skoler for at undgå, at kontrolgruppen bliver påvirket af prægningssgruppens dialektbrug og det forhøjede brug af dialekt i det miljø. Skolerne, hvorfra klasserne kommer, skal være af nogenlunde samme størrelse i antal af elever, og det samme skal de enkelte klasser, som udgør hhv. kontrol- og prægningssgruppen. Derudover skal skolerne, og specielt klasserne, være tæt på ens i sociolingvistiske faktorer. Geografisk skal skolerne også ligge omtrent samme afstand til en større by, hvis de ikke ligger i en større by og have elever som kommer fra omtrent lige store byer.

Valg af metode

Når den enkelte gruppe observeres, gøres dette gennem en kvalitativ metode. Dette gøres for at få et generelt helhedsbillede af gruppens dialektbrug. Ved at observere, risikeres det heller ikke, at interaktionerne mellem individerne bliver falske eller opstillede; de bliver derimod et ægte indblik i, hvordan en typisk interaktion ville være mellem individerne. Dog er tilvalget af den kvalitative metode med til at gøre det mere utydeligt, præcist hvor stor en ændring der er sket i individerne, eller den generelle gruppes brug af dialekten. Dette kan dog opvejes ved at tage den komparative metode i brug i form af en komparativ analyse med kontrolgruppen. Det forventes fra start af, at kontrolgruppen ikke vil vise nogen ændring i dialektbrug, og hvis der ses en ændring, skulle det være udi mindre brug af dialekten. Hvis dette ses, ville det muligvis kunne skyldes skiftet fra børnehaven og skole, altså mobiliteten (Monka, 2014). Så ved at sammenligne kontrolgruppen og prægningssgruppen efter prægningssperioden, vil det blive klarere at se, om prægningen har været succesfuld, end hvis kontrolgruppen ikke var til rådighed til sammenligning.

Projektets udførelse

Inden prægningssperiodens begyndelse vil der skulle foretages en observation af begge klasser. Der vil både blive foretaget en observation i en almindelig skoletime, som fx dansk, og en observation i et frikvarter. Dette er for at sikre, at individernes dialektbrug ikke måles forkert, hvis der nu ses en forskel i, hvorvidt de bruger dialekt under formelle undervisningsrammer

og under leg med klassekammeraterne Observationen udføres ved at have et givent antal observatører, som hver tildeles en fokusgruppe i klasselokalet. Deres arbejde vil være at lytte efter dialektbrug i gruppen og notere, når de lægger mærke til brug af sønderjysk. Her indgår både grammatiske træk, ordforråd og udtale. Samme observation gentages i frikvarteret. Her skal individerne dog sættes sammen i nye fokusgrupper. Dette gøres på baggrund af teorien om bølgemodellen.

Efter den første observation af kontrolgruppen skal der ikke foretages aktive skridt for at præge børnenes dialektbrug på nogen måde. Deres undervisning og hverdag skal fortsætte som normalt.

Prægningsgruppen vil efter første observation påbegynde sønderjysk undervisning én gang i ugen. Dette skal ligge som en normal lektion i deres skema. I denne lektion vil læreren tale til eleverne på sønderjysk, og eleverne vil få læst sønderjyskskrevne tekster højt. Derudover vil eleverne også blive opfordret til at tale sønderjysk til hinanden i disse timer. Dette skulle ifølge teorien om bølgemodellen forstærke individernes dialektbrug. Som del af prægning vil hvert af individerne også få udleveret et eksemplar af bogen: "Min føøst tusin' oe å synnejysk". Denne vil individerne og deres forældre blive opfordret til at læse i derhjemme, også gerne højtlyse, for at styrke individernes ordforråd på sønderjysk. Forældrene i klassen vil også blive underrettet om projektets begyndelse i klassen og vil samtidig blive opfordret til at tale sønderjysk med deres børn derhjemme, såfremt de kan tale dialekten. Hvis de ikke kan tale sønderjysk, vil de blive bedt om at fortsætte som normalt med enten standarddansk eller en anden dialekt, hvis det er, hvad der normalt bruges i hjemmet.

Prægningsperioden vil finde sted over tre måneder. Denne tidsramme baseres på en kvantitativ undersøgelse i Monka, 2018. Her ses ændringer i brugen af dialekt på bare én måned, men dette er dog også online og blandt voksne mennesker (Se bilag 2). En prægningsperiode på tre måneder burde altså være nok til at se en udvikling i gruppernes dialektbrug, men denne tidsramme ville kunne optimeres, hvis projektet fik tildelt flere midler og viden.

Efter prægningssperioden vil observationerne blive gentaget, både i kontrolgruppen og i prægningssgruppen. Observationerne skal foretages på samme måde som inden prægningssperiodens begyndelse.

Nu vil en komparativ analyse af før og efter, samt kontrol- og prægningssgruppe blive udført. Først skal der kigges på, om man kan se en forskel i brugen af dialekt inden for den enkelte gruppe. Her er det mest interessant at se, om prægningen af prægningssgruppen er lykkedes. Dog vil det også være interessant at se, om kontrolgruppen fortsat bruger den samme mængde af dialekt, eller om dialektbrugen er blevet mindre. Hvis der ses en udvikling i grupperne, vil dette blive sammenlignet, så man kan se hvor stor en udvikling, der ses i dialektbrug ved hhv. aktiv prægning og ingen prægning.

Budget

WILLIAM LABOV, PRINCIPLES OF LINGUISTIC CHANGE, VOLUME 1, 2 AND 3	Bøger som forklarer ændringer i menneskers sprog	1500,-
WILLIAM LABOV, SOCIOLINGUISTIC PATTERNS	Bog som forklarer den sociolingvistiske teori og sammenhænge mellem faktorer	300,-
ANDRE RELEVANTE FAGBØGER	Råderum til indkøb af andre relevante fagbøger	Estimat: 2000,-
MIN FØØST TUSIN' OE Å SYNNEJYSK	Indkøb af klassesæt til prægningssgruppen	Estimat: 2100,-
GAVER	Gave til hver af de to klasser som indgår i projektet	1000,-
LØN TIL OBSERVATØRER	4/5 observatører pr. klasse, 250,- pr. gang	Estimat: 4000,-
SAMLEDE UDGIFTER:		<u>14.900</u>

Konklusion/Perspektivering

Det forventes at finde frem til, hvorvidt indskolingselevs dialektbrug kan præges. Herunder vil resultatet af dette projekt sige noget om, hvorvidt indskolingselever kan præges til at bruge mere sønderjysk i skolemiljøet. Hvis det viser sig, at prægning kan være med til at øge indskolingselevs dialektbrug, kunne det være interessant at undersøge, om dette kun var gældende for indskolingselever, eller om prægningen også ville virke på gymnasieelever, voksne osv. Ud over at se på selve aspektet af prægning, kunne det også være interessant at undersøge, om indskolingselever faktisk er den bedste aldersgruppe at udføre forsøget med. Det vides nemlig heller ikke, ved hvilken alder dialektbruget falder, og om den gør det flere gange, men det vides, at det ofte sker ved geografiske skift og sociale skift (Monka, 2014), så derfor blev indskolingselever fokusgruppen for dette forsøg, men dette kunne også undersøges nærmere.

Tak til

Jeg vil gerne takke Malene Monka, lektor ved institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, da hun har været min forskerkontakt gennem projektet og har hjulpet med indsamling af litteratur. Jeg vil også gerne takke Espen Rudjord Nielsen og Mette Bollerup Doyle, lærere på Sønderborg Statsskole, for at opfordre mig til at deltage i Projekt Forskerspirer, samt at hjælpe undervejs. Til sidst vil jeg gerne takke mine medspirer fra Sønderborg Statsskole for god sparring og opbakning gennem forløbet.

Litteraturliste

Forside illustration:

Hentet 26. oktober fra Gravity:

<https://centerofgravity.dk/talebobler-png/>

Bilag:

1. Nordisk Ministerråd. (2014). Nordens sprog med rødder og fødder, side 47. Hentet 25. oktober 2019 fra DiVa:
<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:700645/FULLTEXT01.pdf>
2. Monka, M. (Juni 2018). 2. Sociolingvistik – Dialektbrug på tværs af online- og offlinekontekster, side 46.

Litteratur:

Larsen, A. (15. februar 2019). Dialekt på tværs af steder og generationer. Hentet 17. oktober 2019 fra dialekt.dk:

https://dialekt.ku.dk/maanedens_emne/dialekt-i-periferien/

Monka, M. (2013). Sted og sprogforandring - En undersøgelse af sprogforandring i virkelig tid hos mobile og bofaste informanter fra Odder, Vinderup og Tinglev. Hentet 26. oktober 2019 fra:

https://nors.ku.dk/publikationer/phd-afhandlinger/ph.d.-afhandling_malene_monka.pdf

Monka, M. (2014). Sproget afhænger af stedet. Maal og Minne.

Monka, M. (Juni 2018). 2. Sociolingvistik – Dialektbrug på tværs af online- og offlinekontekster.

Monka, M. & Hovmark, H. (2016). Sprogbrug blandt unge i Bylderupbov anno 2015. Hentet 29. maj 2019 fra Københavns Universitet:

https://static-curis.ku.dk/portal/files/203810275/Monka_og_Hovmark_2016_publiceret.pdf

Nordisk Ministerråd. (2014). Nordens sprog med rødder og fødder. Hentet 25. oktober 2019 fra DiVa:

<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:700645/FULLTEXT01.pdf>

Bilag

Bilag 1, bølgemodellen

Bilag 2

Måned og år	11.13	12.13	01.14	02.14	03.14	04.14	05.14	06.14	07.14	08.14	09.14	10.14	11.14	12.14
Statusopd. fra Tina														
Sønderjysk	2	3	1	3	3	2	9	7	6	8	8	8	10	21
Standard	8	33	23	18	17	8	16	8	11	4	10	6	7	17
I alt	10	36	24	21	20	10	25	15	17	12	18	14	17	38
Dialektprocent	20	8	4	14	15	20	36	47	35	67	44	57	59	55
Kommentarer fra Tina														
Sønderjysk	3	5	4	1	8	3	3	1	0	1	0	6	8	39
Standard	15	38	18	35	27	15	18	6	7	7	14	12	17	49
I alt	18	43	22	36	35	18	21	7	7	8	14	18	25	88
Dialektprocent	17	12	18	3	23	17	14	14	0	13	0	33	32	44
Kommentarer fra følgere														
Sønderjysk	11	16	9	7	13	22	6	3	0	9	7	13	16	83
Opfordret sønderjysk							126			55				159
Standard	43	108	50	91	75	41	48	13	9	17	32	41	31	352
I alt	54	124	59	98	88	63	54	16	9	26	39	54	47	435
Dialektprocent	20	13	15	7	15	35	11	19	0	35	18	24	34	19

Tabel 2.3. Oversigt over statusopdateringer og kommentarer ved Tina og følgerne med henholdsvis standard- og dialektortografi samt optællinger af opfordret dialekt, der indgår i konkurrencer.